

Roman Bartnicki

"A Rabbinic Commentary on the New Testament: The Gospels of Matthew, Mark and Luke", Samuel Tobias Lachs, New York 1987 : [recenzja]

Collectanea Theologica 60/3, 181-182

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE

Samuel Tobias Lachs, *A Rabbinic Commentary on the New Testament: The Gospels of Matthew, Mark and Luke*, Hoboken, Ktav Publishing House; New York, Anti-Defamation League of B'nai B'rith 1987, ss. XXIX + 468.

Jest to komentarz napisany przez żydowskiego uczonego, profesora historii religii w Bryn Mawr College, w Pensylwanii (USA). Ma on na swoim koncie sporo prac dotyczących rabinicznego tła Nowego Testamentu oraz problemów pobiblijnego judaizmu.

We wstępie do swego dzieła autor stwierdza, że ostatnio wydane komentarze Nowego Testamentu niewiele wnoszą nowego do naszej znajomości tych ksiąg. Przeważnie oparte są na pracach poprzedników, powtarzając ich błędy. Poważni i twórczy uczeni ostatniego dwudziestopięciolecia wyjaśniając literaturę wczesnochrześcijańską koncentrowali swoją uwagę na odkryciach w Qumran. Inni rozwijali i stosowali metody Formgeschichte i Redaktionsgeschichte. Bardzo nieliczni zwracali uwagę na literaturę rabinistyczną, która jest w stanie lepiej wyjaśnić tekst nowotestamentalny i umieścić go we właściwym *milieu*.

Lachs komentuje tekst Ewangelii synoptycznych na podstawie tradycji rabinistycznych przekazanych w Misznie, targumach, Talmudzie i klasycznych midraszach. Rabiniczny materiał zgromadził wokół tekstu Ewangelii Mateusza, komentując w drugiej kolejności paralele Marka i Łukasza. Przyczyną takiej kolejności nie jest bynajmniej akceptacja pierwszeństwa Mateusza w stosunku do Marka, lecz fakt, że tradycyjnie wśród synoptyków pierwsze miejsce zajmuje Mateusz, do którego tekstu istnieje także więcej rabinistycznych paralel, niż do pozostałych dwóch ewangelistów.

Cały materiał Ewangelii synoptycznych podzielony został na następujące części: Opowiadania o dzieciństwie, Sekcja galilejska (Mt 3—18; Mk 1—9; Łk 3,1—9,50), Kazanie na Górze (Mt 5—7), Kazanie na równinie (Łk 6,20—49), Specjalna sekcja Łukasza (Łk 9,51—18,14), Sekcja judzka (Mt 19—27; Mk 10—15; Łk 18,15—23,56), Synoptyczna apokalipsa (Mt 24,14—36; Mk 13,5—37; Łk 21,8—36), Opowiadanie o meście (Mt 26—27; Mk 14—15; Łk 22—23), Ostatnia wieczerza (Mt 26,20—29; Mk 14,17—25; Łk 22,14—38), Ukazywanie się zmartwychwstałego Chrystusa. Na końcu dołączona jest bibliografia i indeks.

Każda perykopa zawiera najpierw tłumaczenie tekstów podane według Revised Standard Version. Na drugim miejscu zamieszczony jest komentarz pisany przede wszystkim w oparciu o teksty rabinistyczne, choć autor odwołuje się czasem także do literatury patrystycznej, zna również opinie egzegetyczne nowożytnych komentatorów robiąc użytek zwłaszcza z dzieł napisanych przez Żydów lub w znacznym stopniu uwzględniających literaturę judaistyczną. Po komentarzu zamieszczone są *Notes*, czyli przypisy, zawierające zwłaszcza referencje do dzieł rabinistycznych i współczesnych, czasem uwagi dotyczące krytyki tekstu, niekiedy krytyczne uwagi lub krótkie dyskusje z innymi opiniami.

We Wstępie S. T. Lachs ostrzega czytelnika swego komentarza — caveat lector — ponieważ to czytelnik ma ostatecznie zdecydować, czy przytoczony tekst rabinistyczny jest właściwy i czy wyjaśnia tekst nowotestamentalny. Autor zastrzega się, że nie próbuje osądzać tekstów synoptycznych ani robić porównań między etycznymi systemami dwóch religijnych kultur. Nie zamierzał bronić lub atakować jakichś poglądów teologicznych. Teologię pozostawia teologom. Zapewnia, że wykorzystał wiele komentarzy i innych dzieł, włączając te, które skrytykował. Wybrał z nich to, co uważał za po-

prawne i pozytywne, pokazując jednocześnie ich błędy. Włączył także swoje poglądy na literaturę synoptyczną, będące głównie rezultatem retranslacji tekstu greckiego na hebrajski lub aramejski, gdyż po powrocie do semickiego oryginału trudności tekstualne często mogą być rozwiązane. Większość tych sugestii włączył do not.

Od strony metodologicznej niepokój budzi następująca ocena źródeł rabinistycznych: „Istniał nieprzerwany przekaz tradycji rabinistycznych. Amoraickie fragmenty cytujące nazwiska tannaickich autorytetów powinny być respektowane i uważane za niepodważalne, chyba że istnieje przekonująca racja tekstualna, by podejrzewać korektę. Późne kompilacje midraszów zachowały wczesne tradycje, niektóre z nich odzwierciedlają myślenie wczesnej epoki rabinistycznej w Palestynie. Nawet późny materiał często może być pouczający jako wyraźna paralela do wczesnego, czasami trudnego i pogmatwanego źródła” (Wstęp, s. XXVI). To stwierdzenie ujawnia fakt, że S. T. Lachs bezkrytycznie podchodzi do źródeł rabinistycznych. D. J. Harrington zarzucił Lachsovi, że w niewystarczającym stopniu wykorzystał badania nad literaturą rabinistyczną przeprowadzone przez Jakuba Neusera i jego uczniów; trafność jego argumentów na temat pochodzenia pism rabinistycznych zasługuje na większą uwagę niż uczynił to Lachs, który w Bibliografii cytuje tylko trzy opracowania Neusera, a w indeksie w ogóle go nie umieszcza (por. CBQ 50(1988) nr 2,332).

Należy też postawić zarzut, że w niektórych przypadkach S. T. Lachs wysuwa błędne stwierdzenia dotyczące kwestii historycznych i literackich. Np. twierdzi, że Jezus narodził się w Nazarecie; że ucieczka do Egiptu była próbą odparcia potwarzy, że w Egipcie Jezus nauczył się sztuki magicznej i że opowiadanie o Zacheuszu z Łk 19,1—10 jest literacką przeróbką opowiadania o Lewim-Mateuszu w Mt 9,9—13 i par.

Mimo tych zastrzeżeń komentarz Lachsa uznać trzeba za dzieło wartościowe. Usiłuje on rzucić światło na Ewangelie synoptyczne odczytując je w kontekście pism rabinistycznych. Książka zawiera wiele cennych informacji i genialnych sugestii. Jednak, ze względu na bezkrytyczne podejście do źródeł rabinistycznych i zbyt subiektywne oceny kwestii historycznych i literackich należy zastosować się do rady samego Lachsa: caveat lector i ostrożnie korzystać z jego komentarza.

ks. Roman Bartnicki, Warszawa

P. M. Zulehner, *Pastoral Theologie*, t. 1, *Fundamentalpastoral*, Patmos Verlag Düsseldorf 1989, ss. 335.

Zapowiadany od dłuższego czasu 4-tomowy podręcznik teologii pastoralnej P. M. Zulehnera — wiedeńskiego pastoralisty — doczekał się na początku 1989 roku wydania pierwszego jego tomu. Nosi on tytuł *Fundamentalpastoral* i obejmuje kwestie duszpasterstwa ogólnego. Autor podzielił pierwszy tom podręcznika na trzy części: kryteriologię (s. 49—139), kairologię (s. 140—246) i prakseologię (s. 247—292). Wspomniane trzy części poprzedza obszernie wprowadzenie do praktyki kościelnej (s. 14—49).

P. M. Zulehner w pierwszym tomie nie zajmuje się modelami działalności praktycznej w środowisku rodzinnym, parafialnym i małych grup. Te zagadnienia należą do teologii pastoralnej specjalnej i mają być przedmiotem analiz trzech następujących tomów podręcznika. W przedłożonym już czytelnikowi tomie chodzi o wypracowanie podstaw dla działalności Kościoła dzisiaj, aby ta działalność w obecnych uwarunkowaniach mogła być skuteczna. U podstaw analiz pierwszego tomu podręcznika znajduje się pytanie o cel działalności kościelnej, o sytuację i uwarunkowania, w jakiej ta działalność się dokonuje oraz o dalszy rozwój praktyki kościelnej.

W pierwszej części omawianej książki, nazwanej kryteriologią, autor koncentruje się na refleksji teologiczno-pastoralnej nad celami działalności